

Mən Nə Üçün Azərbaycan Dilini Bilmirəm?

Nataşa Trişkova

Mənbə: Azerbaijan International jurnalı - Aİ 1.3 (Payız 1993)

© Azerbaijan International

İcazə verin ilk əvvəl yaşadığım ölkənin dilini bilmədiyimə görə özümə bəraət qazandırmadığımı qeyd edim. Mən bunu əsl faciə, itki hesab edirəm. Digər tərəfdən isə mənə heç də elə gəlmir ki, buna görə mən özümü günahkar hesab etməliyəm.

Niyə mən heç vaxt Azərbaycan dilini öyrənməmişəm? İlk baxışdan bunun çox sadə bir izahı var. Mən Azərbaycan dilini sadəcə olaraq heç vaxt öyrənməmişəm və buna görə də bilmirəm. Onu heç vaxt öyrənməməyimin səbəbi isə odur ki, bu dili bilməyə ehtiyac yox idi. Mən özümə haqq qazandırmıram. Bu heç də belə deyil.

Mənim doğulduğum və boya-başa çatdığım Bakıda yaşayan etnik tərkibi də nəzərə almaq lazımdır. Azərbaycan təəcüb ediləsi dərəcədə çox millətlidir, burada azərbaycanlılardan başqa ruslar, ermənilər, yəhudilər və digər milli etnik qruplar yaşayırlar. Təbii olaraq bir-birimizlə ünsiyyət saxlamaq üçün ortaq bir dil olmalı idi - biz hamımız birlikdə rus dilində danışmışıq.

Ötən 7 onillik ərzində baş verən bu proseslər ərzində biz rus dilini Azərbaycan dilinin və Bakıda danışılan digər dillərin müxtəlif spesifik idiomları, ifadələri ilə zənginləşdirmişik. Bu hər bir millətə öz milli, etnik və dini xüsusiyyətini qoruyub saxlamağa və öz dillərində danışmağa və onu öyrənməyə imkan vermişdir. Məktəblərdə Azərbaycan, rus və erməni dillərində dərslər keçirilirdi. Ancaq müxtəlif millətlər arasında ünsiyyət dili rus dili idi və bu heç bir kəs üçün çətin deyildi; ən azı bizə belə gəlirdi.

Televiziya və radioda əsas verilişlər yerli dillərdə də gedirdi. Sənədli və digər filmlər Azərbaycan dilində idi. Lakin indi rus dilli əhali üçün televiziya yeganə xəbər "Telefaks" adlanan 15 dəqiqəlik qısa proqramdır.

Tez-tez Bolşevik dövründə Azərbaycanın ruslaşdırılması siyasətinin güclə yeridilməsi fikri ətrafında mübahisələr gedir. Ancaq, məncə, bu sadəcə olaraq problemin sadələşdirilmiş yolla təqdim olunmasıdır. Əslində isə məsələ həddindən artıq mürəkkəbdir. Azərbaycan Rusiyaya bir əsr yarımından çoxdur ki, qoşulmuşdur. Bu dövr ərzində intensiv sürətdə neft

istehsalı, fabrik və zavodlar inkişaf etmişdir. Belə ki, ölkənin ümumi infrastrukturu - nəqliyyat sistemi, rabitə, ərzaq və yüngül sənayesi də yaranmışdır.

O zaman Rusiyada maraqları olan Rotşild və Nobel kimi qərb sahibkarları və biznesmenləri sənayenin və neftin müxtəlif sahələrinə sərmayə qoydular. Yerli burjuaziyaya bizneslə dərindən məşğul olan Tağıyev, Nağıyev, Mantaşov, Şəmsi Abdullayev və Şahbazov daxil idilər. Bütün bu şəxslərin hamısı dövlətlənmiş, eyni zamanda Azərbaycan üçün bir çox xeyirli işlər də görmüşlər - məktəb, teatr, xəstəxana və s. açmışlar. Onların təqribən yüz ilə yaxın bundan əvvəl tikdirdikləri binaların əksəriyyəti hələ indiyə kimi qalmaqdadır.

Eyni zamanda Azərbaycana əsas etibarilə Rusiyadan gələn işçi axını oldu. İxtisaslaşmış kadrlar - mühəndislər, neftçilər və kimyaçılar Rusiyadan və Avropadan gəldilər və əsl sənaye özəyi formalaşdı. Və beləliklə rus dili bu insanlar arasında ünsiyyət vasitəsinə çevrildi.

İlk Azərbaycan mütəxəssisləri - həkimlər, mühəndislər və müəllimlər Moskvanın, Sankt-Peterburqun, Kiyevin və Xarkovun universitetlərində təhsil almağa başladılar. 1917-ci il İnkilabı dövründə Bakı proletariati ölkədə baş verən bütün bu yeni siyasi tendensiyalara çox aktiv surətdə münasibət göstərdi. Azərbaycan Sovetləşdikdən sonra, ölkənin inkişafı daha da güclənməyə başladı. Bakıda ilk elektrik qatını işə salındı və sənaye kompleksinin əsası qoyuldu. Ölkəyə geniş miqdarda rus dilli ziyalı, mütəxəssis və əmək qüvvəsi axını daxil oldu.

Biz tarixə müxtəlif münasibət bəsləyə bilərik, ancaq onu silib ata bilmərik. Lakin vəziyyət dəyişdikcə ruslara qarşı münasibət də dəyişir. İndi rus dilinin təsirinin azaldığını müşahidə edirik. Bu yalnız slavyanlar üçün deyil, həmçinin rus təhsili alan bir çox azərbaycanlılar üçün problemdir. Onlar sadəcə olaraq azərbaycan dilini çox aşağı səviyyədə bildiklərindən, öz respublikalarında fikirlərini istədikləri kimi ifadə edə bilmirlər.

Məsələn, iki il bundan əvvəl Sovet nazirliyi (indi Nazirlər Kabineti) milli iqtisadiyyat baxımından qlobal müstəqillik mövzusunda mühüm bir konfrans keçirirdi. Təbii ki, azərbaycan dili konfransda işçi dil kimi seçilmişdi.

Nəticə etibarilə konfransda yalnız iki şair və çaxır istehsal edən bir rayonun direktoru çıxış etdi. Ancaq deməyə sözləri olan ciddi iqtisadçılar, iri müəssisələrin direktorları və sənaye komplekslərinin rəisləri isə susdular. Onlar xüsusi terminologiyanı yaxşı bilmədikləri bir dildə iqtisadi problemlərin mürəkkəblikləri haqda heç danışmağa cəhd belə etmədilər.

Digər misal isə təhsili rus dilində alan və indi resept yazmaqda çətinlik çəkən həkimlərdir. Onların xəstəliklərin və simptomların azərbaycan dilində mənasını oturub axtarmağa vaxtları yoxdur.

Bununla yanaşı yeni bir vəziyyət ortaya çıxmaqdadır, biz azərbaycan dilinə keçmək və onu öyrənmək məcburiyyətindəyik. Rus məktəblərində Azərbaycan dilinin tədris olunmasına gəldikdə bildirmək lazımdır ki, ana dilin öyrənilməsi işi yaxşı təşkil olunmamışdır. Bu dil hələ də xarici dil kimi keçilir. Təhsil metodu zəif olduğundan, nəticə etibarilə, bizim bu sahədə biliyimiz də zəifdir. Hökumət rəsmi dövlət dili olan Azərbaycan dilinin öyrənilməsinin vacibliyini elan etsə də, onlar rus dilli əhaliyə bu sahədə cəhdlərində heç bir köməklik göstərmirlər.

Düzdür, Azərbaycan dilini öyrənmənin digər yolları vardır. Biz xüsusi pullu dərslərə gedə bilərik, amma heç də hamının buna imkanı çatmır. Fərdi şəkildə öyrənməyə gəldikdə isə, iqtisadi təzyiqlər və inflyasiya bizə təsir etdiyindən həmişə səbirsizlik və vaxt çatışmazlığı maneə yaradır.

Yuxarıda qeyd etdiyim kimi, mən yaşadığım ölkənin dilini bilməməyimlə barışmıram, amma bir professional kimi özümü indi tələblərə uyğun olmayan bir şəxs kimi hiss etməyə başlayıram. Azərbaycan dilini bilmədən irəli gedə biləcəyimdən əmin deyiləm. Çox güman ki, çıxış yolu bir çox rusların etdiyi kimi Azərbaycanı tərk etmək ola bilər amma mən hara gedəcəyimi bilmirəm. Mən burada doğulmuşam. Bura mənim evimdir. Azərbaycanın adətləri, mənəvi dəyərləri və mentaliteti mənim canıma hopmuşdur. Tarixi vətənim Rusiyada bir əcnəbi kimi görünəcəyimdən qorxuram. Əvvəlki sosial və iqtisadi statusumu orada yenidən bərpa edə biləcəyimə şübhə edirəm və bir çox dostlarımı itirəcəyimdən qorxuram. Həyatımda heç vaxt belə çətin seçim qarşısında qalmamışdım - nə edəcəyimi bilmirəm.

Tərcümə: Ülviyyə Məmmədova

Yoxladı: Gülnar Aydınmırova

Redaktə etdi və veb üçün hazırladı: Aynurə Hüseynova